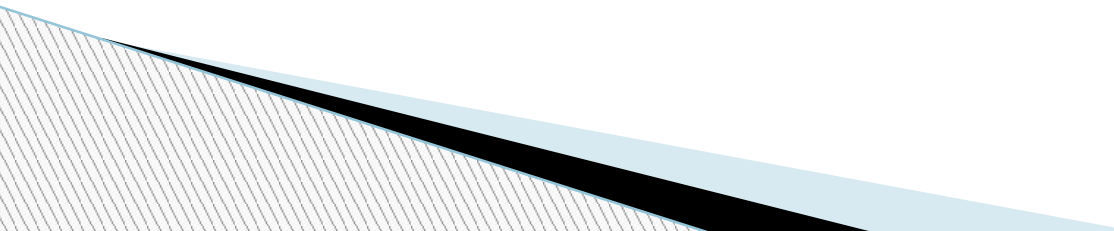
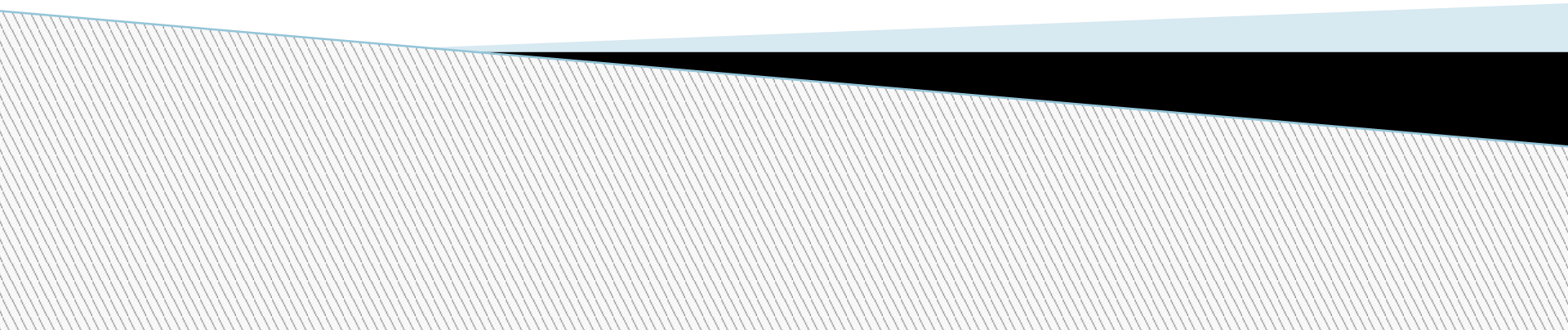

Лекція 5. РИМСЬКИЙ ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС

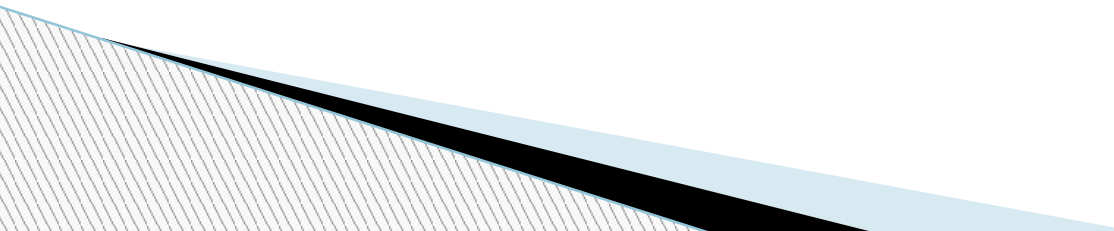
План

1. Загальна характеристика римського цивільного процесу.
  2. Види цивільного процесу.
  3. Поняття та види позовів. Позовна давність.
  4. Судове рішення. Засоби преторського захисту.
-

1. Загальна характеристика римського цивільного процесу

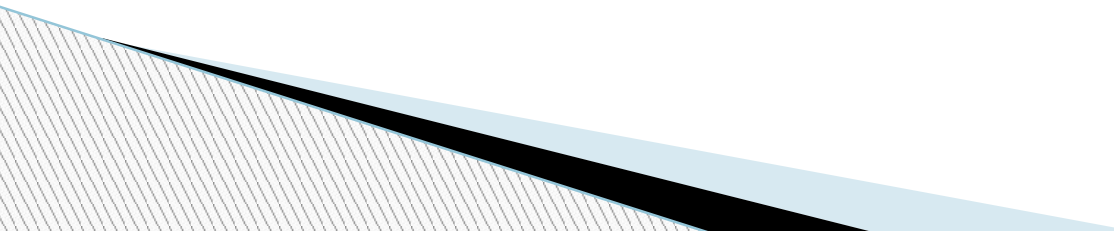

Зародження судового захисту у стародавньому праві

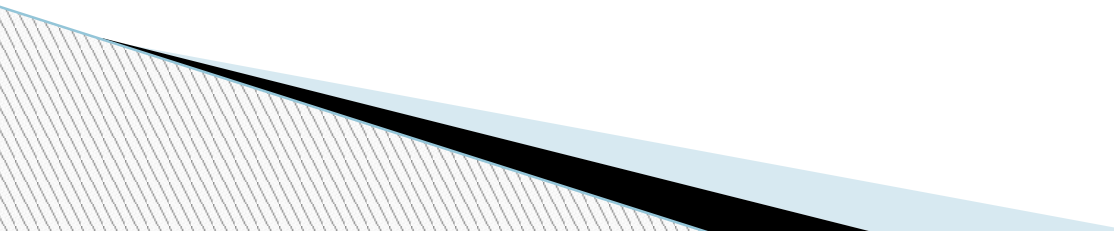
- таліон
    - само-розправа потерпілою стороною
  - композиція
    - заміна кровної помсти штрафом
  - юридичні засоби захисту
-

- Юридичні засоби захисту
  - судові
    - **jus**
      - попередній розгляд справи магістратом
    - **judicium**
      - остаточний розгляд справи судом
  - позасудові
    - гарантія
    - утримання
    - секвестр спірного майна третій особі

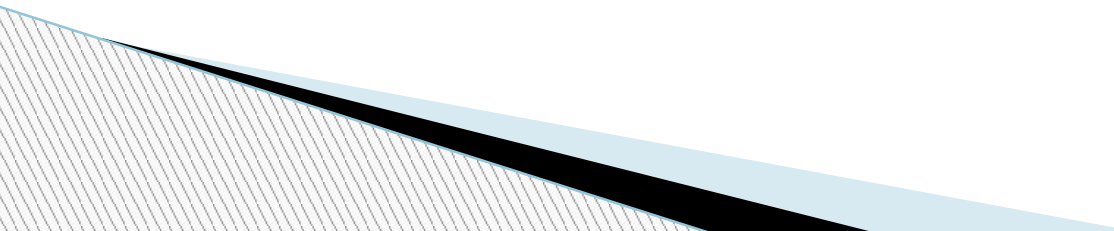
Принципи римського судового процесу:

- рівність сторін перед законом і судом;
  - змагальність сторін;
  - законність (зв'язаність суду нормами права);
  - неприпустимість винесення рішення на підставі свідчень одного свідка;
  - неприпустимість здійснення суду у своїй власній справі;
  - неприпустимість повторного розгляду тієї ж самої справи.
-

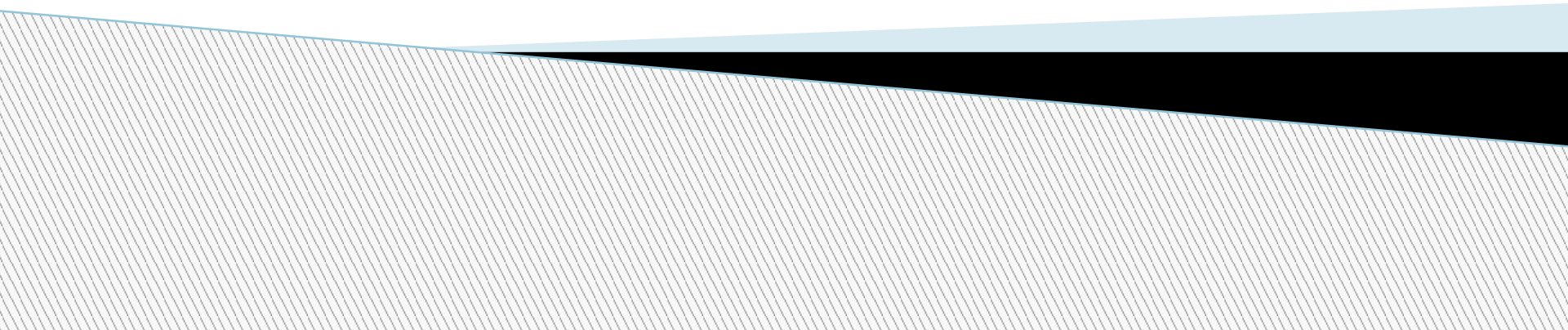
Особливості доказової діяльності:

- сторони можуть обґрунтовувати свої вимоги лише фактами;
  - факти мають бути суттєвими;
  - факти мають оспорюватися;
  - факти мають бути раніше не відомими.
-

Види римських судів:

- одноособові суди – сенатори, пізніше – магістрати;
  - арбітри – для розгляду сімейних та спадкових справ;
  - рекуператорні суди (3-5-7 суддів) – для розгляду найважливіших справ за участю іноземців та міжнародних спорів;
  - колегія цетумвірів (105 суддів, по 3 від кожної триби) – для розгляду найважливіших цивільних справ.
-

2. Види цивільного процесу

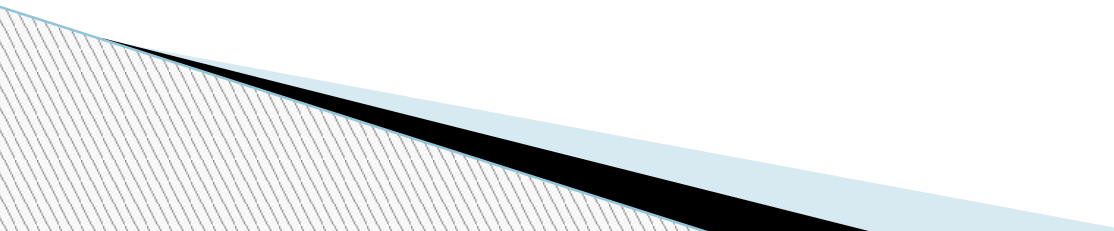

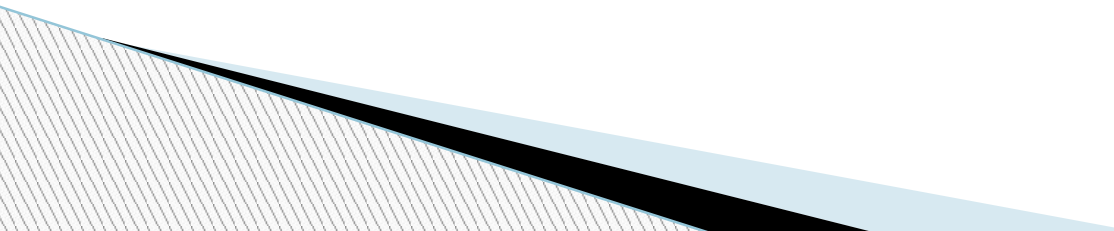
Види римського цивільного процесу

- **легісакційний**
  - докласичне право
- **формулярний**
  - класичне право
- **екстра-ординарний**
  - посткласичне право

Особливості легісакційного процесу

- сторонами у справі можуть бути тільки громадяни Риму;
  - здійснюється шляхом архаїчних формальних ритуальних дій;
  - помилка у ритуальних формулах тягне програш справи.
-

Основні види легісакційних процесів:

- сакраменція – загальний вид процесу;
  - накладення руки на боржника, який протягом 30 днів не погасив борг;
  - захоплення застави (жертвоприношення, військового податку);
  - вимога про призначення судді для стягнення боргу за вербальним контрактом;
  - кондикція – вимога про призначення судді із одночасним зверненням до відповідача в присутності претора.
-

Стадії легісакційного процесу

**vin
dica
tio**

**litis
con
test
atio**

**iudi
ciu
m**

символічне
проголошення
вимоги чи
заперечення за
допомогою віндикти
(контр-віндикти)

констатація факту
проголошення
судового процесу

розгляд і вирішення
справи судом

Стадії формулярного процесу

(від 149-120 рр. до н.е.)

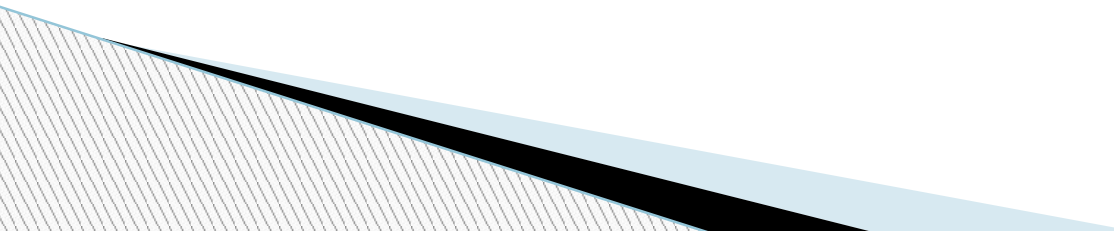
Звернення
сторін до
претора у
довільній формі

```
graph LR; A[Звернення сторін до претора у довільній формі] --> B[Видання претором формули]; B --> C[Розгляд справи судом на підставі формули];
```

Видання
претором
формули

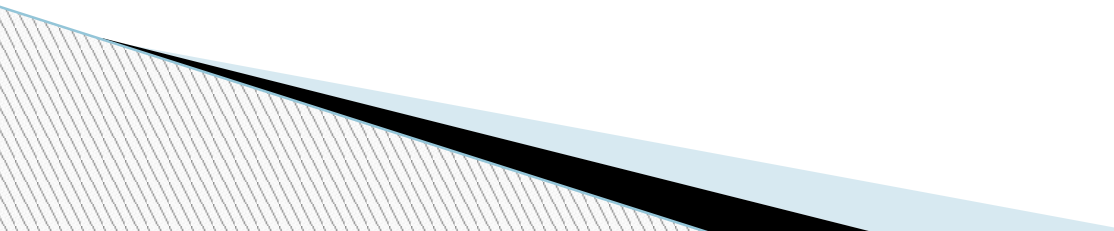
Розгляд справи
судом на
підставі
формули

Структура преторської формули

- **Judicis nominatio** – визначення компетентного суду
  - **Intentio** та **Exceptio** – формулювання вимог позивача заперечень відповідача
  - **Demonstratio** – аналіз обставин справи
  - **Condemnatio** – вказівка, чи слід задовольняти позов, якщо вимоги позивача обґрунтовані та якщо необґрунтовані
  - **Adjudicatio** – вказівка, як слід вирішувати справу, якщо позов підлягає задоволенню та якщо не підлягає задоволенню
-

Предмет екстраординарного процесу

(конституція Костянтина 324 р.):

- спори про фідейкоміси;
  - спори про аліментні зобов'язання між родичами;
  - спори про виконання заповітів, які порушують права спадкоємців за законом;
  - справи про опіку;
  - справи про визначення правового статусу особи.
-

Стадії екстраординарного процесу

- Подання позивачем письмового позову до суду
  - Реєстрація позову у суді
  - Письмовий виклик ексекутором відповідача до суду
  - Розгляд та вирішення справи судом у закритому судовому засіданні
  - Подання негайно чи протягом 3 днів з дня постановлення судового рішення апеляції на нього
-

3. Поняття та види позовів. Позовна давність

Поняття позову

- у матеріальному сенсі
  - право носія порушеного права звернутися до суду із вимогою про захист
- у процесуальному сенсі
  - процесуальна дія заінтересованої сторони, з якої починається судовий розгляд справи

Класифікація позовів:

1. За предметом спору:

- ▣ **actio in rem** – речовий позов про витребування речі (віндикаційний) чи про усунення перешкоди у користуванні річчю (негаторний);
- ▣ **actio in personam** – особистий позов про зобов'язання певної особи вчинити визначену дію, в т.ч. сплатити борг.

2. За застосовним правом:

- ▣ **actio stricti juris** – позов суворого права, що вирішується винятково на основі норм закону чи договору;
- ▣ **actio bonae fidei** – позов доброї волі, що вирішується на основі дійсної волі сторін.

Класифікація позовів:

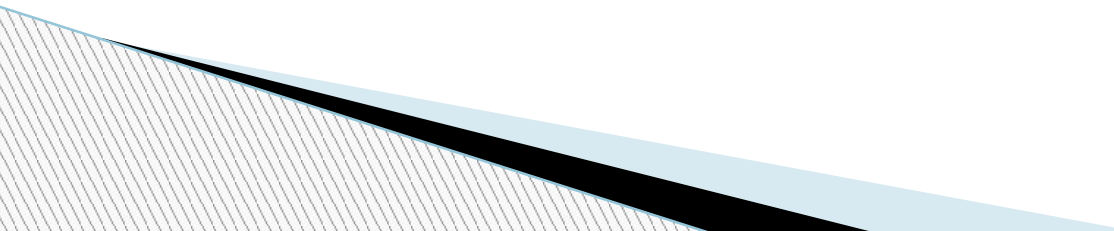
3. За спрямуванням вимог:

- ▣ **actio directa** – прямий позов про захист основного права;
- ▣ **actio contraria** – зворотний позов про захист договірних прав.

4. За обсягом пред'явлених вимог:

- ▣ **реіперсекutoryний позов** про відновлення порушеного права;
- ▣ **штрафний позов** про стягнення додаткової компенсації (штрафу) з відповідача.

Спеціальні види позовів:

- ▣ **actio utilis** – позови за аналогією права;
  - ▣ **condictio** – особисті позови щодо повернення майна чи грошей з правомірною безпідставною володіння;
  - ▣ **actio fictia** – позови із вказівкою претора припустити існування певного факту, в т.ч. щодо уступки прав;
  - ▣ **actio popularis** – позов в інтересах народу Риму.
-

- **Конкуренція позовів**

- **кумулятивна**

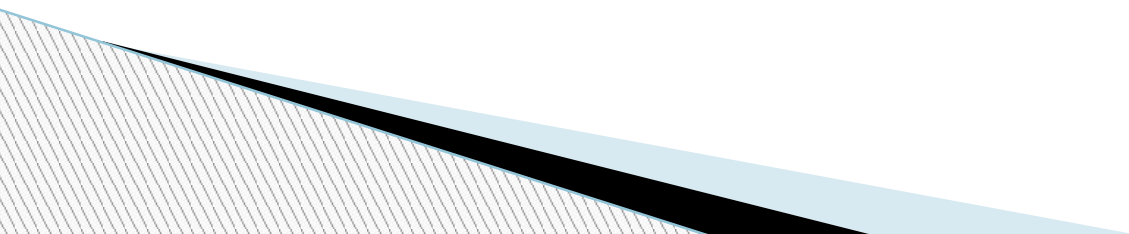
- **Позивач може пред'явити декілька позовів щодо одного предмета спору**

- **альтернативна**

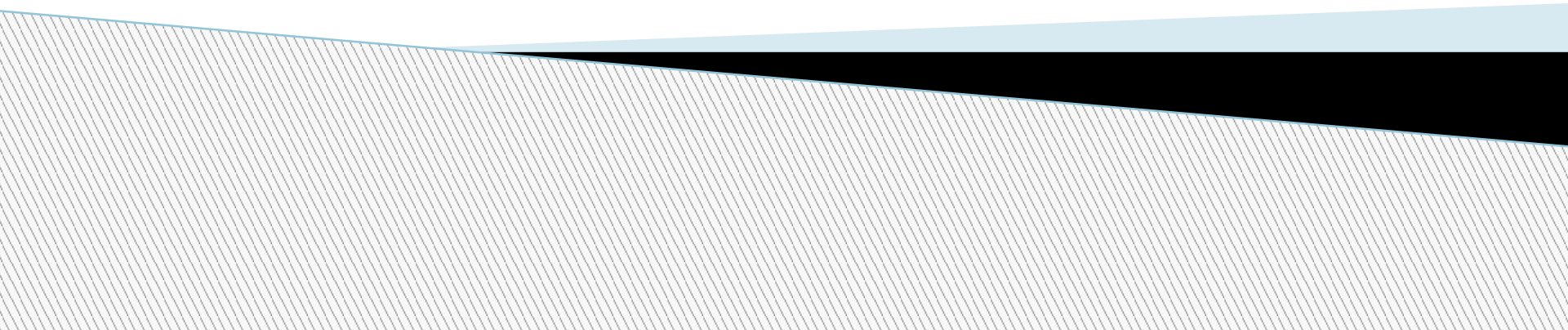
- **Позивач може пред'явити лише один позов щодо одного предмета спору**

Позовна давність – це обмеження законом строку, протягом якого заінтересована сторона може звернутися до суду із позовом про захист свого права.

Натуральні зобов'язання – це зобов'язання, по яких вплив строк позовної давності.

4. Судове рішення. Засоби преторського захисту

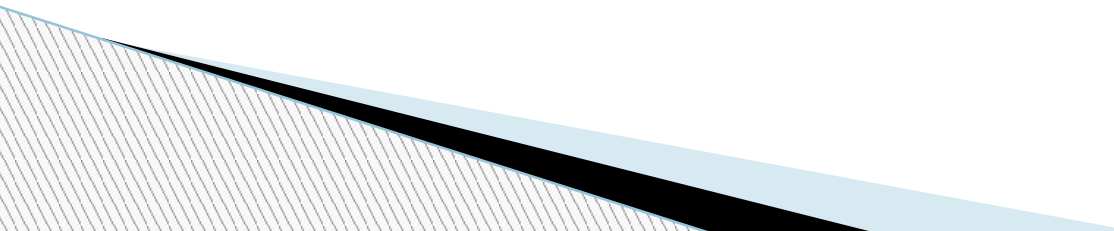

■ **Зміст судового рішення**

- присудження позивачеві речі чи грошей
- присудження позивачеві додаткової компенсації

Спеціальні засоби преторського захисту:

- ▣ **інтердикт** – заборона претора вчиняти певні дії;
  - ▣ **стипуляція** – урочиста обіцянка стороною виплатити певну суми чи вчинити певну дію;
  - ▣ **введення у володіння** для забезпечення третьою стороною схоронності майна чи вчинення певних дій;
  - ▣ **реституція** – поновлення попереднього стану у разі вчинення неправомірної чи несправедливої дії.
-

Підстави застосування реституції:

- ▣ **minor aetas** – неповнолітність однієї із сторін;
  - ▣ **dolus** – обман;
  - ▣ **error** – помилка;
  - ▣ **metus** – погроза.
  - ▣ **absrntia justa** – відсутність у сторони право- чи дієздатності.
-